

Політичні інститути та процеси

УДК 321.7:323[477]+355/359

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.18850466>

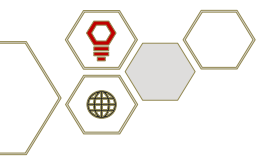
Інституційна стійкість парламенту, уряду та судової влади України в умовах воєнного стану: адаптивність, ризики, перспективи

Дячок Станіслав Миколайович,
аспірант кафедри політичних наук,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова,
м. Київ, Україна, <https://orcid.org/0009-0008-3702-7908>

Прийнято: 15.02.2026 | Опубліковано: 28.02.2026

Анотація. У статті здійснено комплексний аналіз інституційної стійкості парламенту, уряду та судової влади України в умовах воєнного стану 2022–2025 років. Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації стала безпрецедентним випробуванням для української державності та поставила під питання здатність демократичних інститутів зберігати функціональність в умовах екзистенційної загрози. Дослідження ґрунтується на інституційному та неінституціональному підходах із залученням концепцій institutional resilience, resilient democracy та теорії надзвичайних повноважень.

Проаналізовано особливості адаптації Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України та судової системи до режиму воєнного стану, визначено механізми збереження безперервності їх діяльності, а також окреслено ризики концентрації влади та потенційної трансформації процедурних обмежень у довготривалі інституційні зміни. На основі аналізу міжнародних індексів (Freedom House, Worldwide Governance Indicators, SIGMA, CEPEJ), національного законодавства та наукових праць доведено, що українська

політична система демонструє модель адаптивної воєнної демократії, у межах якої централізація повноважень не призвела до демонтажу базових механізмів розподілу влад.

Наукова новизна полягає у концептуалізації українського досвіду як прикладу інституційної стійкості демократичних органів влади в умовах повномасштабної війни та у виокремленні структурних зон інституційного напруження, що можуть впливати на повоєнну траєкторію розвитку політичного режиму.

Авторський внесок полягає в інтеграції теоретичних підходів до аналізу стійкості демократій із емпіричним дослідженням функціонування ключових гілок влади України в умовах воєнного стану.

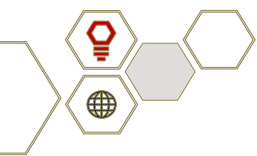
Ключові слова: інституційна стійкість, воєнний стан, парламент, уряд, судова влада, розподіл влад, верховенство права, воєнна демократія, адаптивність, Україна.

Institutional Resilience of the Parliament, Government, and Judiciary of Ukraine under Martial Law: Adaptation, Risks, and Prospects

Stanislav Diachok,

Postgraduate Student at the Department of Political Science, Mykhailo
Drahomanov Ukrainian State University,
Kyiv, Ukraine, <https://orcid.org/0009-0008-3702-7908>

Abstract. This article analyses how Ukraine's Parliament, Government, and judiciary have sustained governance under martial law (2022–2025). Russia's full-scale invasion created an existential shock that typically expands executive discretion; the key question is whether core democratic procedures remain intact.

The study combines institutional and neo-institutional perspectives with resilient democracy and emergency powers scholarship.

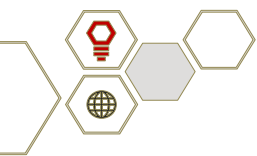
The analysis focuses on adaptive mechanisms that ensured continuity of decision-making, oversight, and adjudication, while also mapping risks of power concentration and the long-run ‘normalization of exception’. Empirically, it draws on international assessments (Freedom House, Worldwide Governance Indicators, SIGMA, CEPEJ), national legislation, and documented institutional practices. The findings support the argument that Ukraine exhibits an adaptive wartime democracy: functional centralization has increased, but the basic separation-of-powers architecture has not been dismantled.

The contribution is twofold: it conceptualizes Ukraine’s wartime governance as a case of institutional resilience in a democratic setting and identifies structural ‘tension zones’ that may shape post-war institutional rebalancing.

Keywords: institutional resilience, resilient democracy, emergency governance, martial law, parliament, government, judiciary, separation of powers, rule of law, wartime democracy, Ukraine.

Вступ. Війна стала екзистенційним викликом для українського народу, української державності, територіальної цілісності, та для функціонування політичної системи зокрема гілок влади. Умови воєнного стану, що передбачають концентрацію повноважень, обмеження окремих конституційних прав і зміну процедур ухвалення рішень, об’єктивно трансформують архітектуру публічної влади. Водночас саме в умовах надзвичайної загрози проявляється реальна інституційна спроможність держави.

Дослідницька гіпотеза полягає в тому, що централізація повноважень у 2022–2025 роках має переважно функціональний (кризово-управлінський), а не структурно-конституційний характер, тому за наявності інституційних

запобіжників вона не обов'язково веде до демонтажу механізмів розподілу влад.

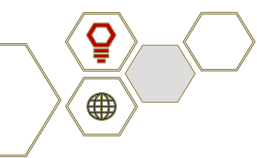
Історичний досвід демонструє, що війни часто стають каталізатором авторитарних тенденцій. Надзвичайні повноваження можуть набувати перманентного характеру, а тимчасові обмеження — інституціоналізуватися. У цьому контексті питання збереження розподілу влад, парламентського контролю та судової незалежності набуває принципового значення для оцінки демократичної стійкості держави. Український випадок є особливо показовим. З одного боку, воєнний стан спричинив посилення ролі виконавчої влади, концентрацію безпекових рішень та обмеження публічності окремих процедур. З іншого — Верховна Рада України продовжує функціонувати як багатопартійний орган, Кабінет Міністрів зберігає колегіальний характер діяльності, а судова система, попри кадрові та територіальні втрати, забезпечує безперервність правосуддя.

У сучасному політико-правовому дискурсі дедалі більшого значення набуває категорія інституційної стійкості (*institutional resilience*), яка визначає здатність державних інститутів зберігати функціональність, легітимність і процедурну визначеність в умовах кризових викликів. В умовах повномасштабної війни Україна стала емпіричним кейсом для перевірки цієї концепції.

Об'єктом дослідження є функціонування ключових гілок влади України в умовах воєнного стану.

Предметом дослідження є механізми інституційної адаптації парламенту, уряду та судової влади, а також ризики трансформації демократичних процедур у надзвичайному режимі.

Метою статті є комплексний аналіз інституційної стійкості Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України та судової влади в умовах повномасштабної війни та визначення перспектив їх функціонування у повоєнний період.

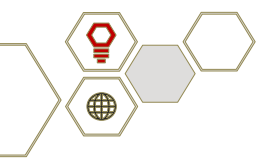
Теоретико-методологічні підходи до аналізу інституційної стійкості в умовах війни. У сучасній політичній науці поняття інституційної стійкості (institutional resilience) формується на перетині неоінституціоналізму, теорії державної спроможності та досліджень демократичної консолідації. Якщо класичний інституціоналізм розглядав інститути переважно як формальні структури, то неоінституціональний підхід акцентує увагу на їх здатності адаптуватися до змін середовища без втрати базових функцій [1, р. 348–351]. У межах історичного інституціоналізму інститути розглядаються як стабільні правила гри, що можуть трансформуватися під впливом «критичних моментів» [1].

Інституційна стійкість у цьому контексті означає не просто збереження форми, а здатність інституту підтримувати функціональну безперервність, зберігати процедурну легітимність та відтворювати нормативні стандарти. Як зазначають Х. Лінц і А. Степан, демократична консолідація передбачає, що інститути стають «єдино прийнятими правилами гри» для всіх ключових акторів [2, р. 5–6].

Криза, війна або надзвичайний стан виступають своєрідним «стрес-тестом» для інституційної архітектури. У дослідженнях V-Dem Institute наголошується, що стійка демократія (resilient democracy) характеризується здатністю зберігати базові процедури навіть в умовах екзистенційної загрози [3, р. 317]. У цьому підході демократична стійкість визначається через поєднання інституційного, нормативного та поведінкового вимірів.

Особливістю демократичних режимів є їх здатність тимчасово концентрувати повноваження без руйнування основоположних принципів. Водночас надмірна концентрація влади може призвести до поступового зсуву в бік делегативних або конкурентно-авторитарних форм правління [3; 4].

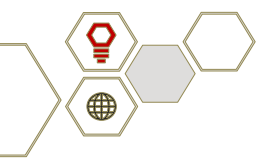
Теоретичне осмислення надзвичайних режимів має тривалу традицію у політико-правовій думці. Дж. Фереджон та Л. Паскуїно наголошують, що запровадження особливих повноважень є допустимим лише за умови їх

тимчасового характеру та збереження системи стримувань і противаг [5]. Д. Дайзенхаус застерігає від феномену «нормалізації винятку», коли надзвичайні механізми інтегруються у звичайну практику управління [6]. З цієї точки зору інституційна стійкість передбачає не лише здатність функціонувати під час війни, а й потенціал повернення до стандартного конституційного режиму після завершення надзвичайного стану.

Теорія державної спроможності (state capacity) додає до аналізу управлінський вимір. Держава вважається спроможною, якщо вона забезпечує виконання законів, адмініструє ресурси та гарантує базову безпеку [7]. У воєнний період саме державна спроможність стає передумовою інституційної стійкості. Як підкреслює Г. Зеленько, інституційна спроможність держави в умовах війни визначається поєднанням ефективності управління та мобілізації суспільства [7, с. 49–51].

Методологія дослідження. У межах цієї статті інституційна стійкість розглядається як здатність гілок влади зберігати функціональну безперервність і процедурну легітимність в умовах воєнного стану, одночасно мінімізуючи ризики нормалізації надзвичайних повноважень у повоєнний період. Для підвищення аналітичної визначеності поняття «інституційна стійкість» операціоналізовано через чотири взаємопов'язані критерії: безперервність діяльності (continuity) (стабільність роботи інституцій і здатність ухвалювати/виконувати рішення); процедурна легітимність (procedural legitimacy) (збереження базових процедур, колегіальності та підзвітності); баланс і взаємний контроль гілок влади (checks and balances) (наявність, хоча б мінімальна, механізмів парламентського контролю та судового нагляду за владними рішеннями); зворотність надзвичайних практик (reversibility) (потенціал повернення до стандартного конституційного режиму після припинення/скасування воєнного стану). Емпіричну основу становлять міжнародні індикатори (Freedom House, Worldwide Governance Indicators,

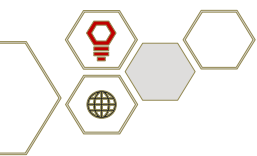

SIGMA, CEPEJ), а також аналіз національного законодавства та публічних інституційних практик у 2022–2025 роках.

Таблиця 1

Критерії оцінювання інституційної стійкості гілок влади України в умовах воєнного стану

Критерій	Операційний зміст (що перевіряємо)	Приклади маркерів для цієї статті	Джерела даних
Безперервність діяльності (continuity)	Чи продовжує інститут виконувати базові функції в умовах війни.	Парламент: інтенсивність законодавчої діяльності, робота комітетів; Уряд: безперервність управління, кризові рішення; Суд: здійснення правосуддя, переміщення/відновлення роботи судів.	Законодавство; звіти органів влади; аналітика законодавчого процесу; CEPEJ (для судової сфери).
Процедурна легітимність (procedural legitimacy)	Чи збережено ключові процедури, колегіальність, мінімальну публічність і підзвітність.	Обмеження відкритості засідань без повного згорання процедур; колегіальні рішення КМУ; процесуальні гарантії у судах.	Freedom House; WGI (Voice and Accountability як контекст); аналіз процедур і регламентів.
Стимування і противаги (checks and balances)	Чи працюють механізми взаємного контролю між гілками влади навіть у скороченому форматі.	Парламентський контроль за урядом; судовий контроль за актами/діями влади; збереження опозиційності та колегіальності голосувань.	SIGMA (accountability/policy coordination); звіти/оцінки ЄК; національне законодавство.
Зворотність надзвичайних практик (reversibility)	Чи є запобіжники проти перетворення тимчасових обмежень на постійні правила.	Ризики нормалізації «винятку», часові межі надзвичайних повноважень, перспектива відновлення публічності та процедур після війни.	Теорія надзвичайних повноважень; аналіз норм воєнного стану; порівняння з міжнародними практиками.

Верховна Рада України в умовах воєнного стану: між адаптацією процедур і збереженням розподілу влад. Повномасштабне вторгнення 24 лютого 2022 року поставило під ризик можливість функціонування українського парламентаризму в умовах безпосередньої воєнної загрози. У класичних теоріях надзвичайних режимів саме законодавча влада часто стає першою інституцією, чия роль звужується на користь виконавчої вертикалі [8, р. 214–216]. Водночас український випадок демонструє складнішу динаміку інституційної адаптації.

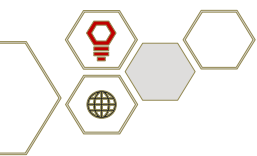
Одним із ключових показників інституційної стійкості є безперервність функціонування парламенту. Верховна Рада України не припинила діяльності після запровадження воєнного стану, що відповідає критерію процедурної безперервності, визначеному в теорії *institutional resilience* [1, р. 348–351].

Пленарні засідання відбувалися у режимі підвищеної безпеки, з обмеженим доступом медіа та застосуванням скорочених процедур розгляду законопроектів. Така трансформація процедур має характер функціональної адаптації, а не демонтажу інституту. Як зазначають дослідники демократичної консолідації, тимчасове спрощення процедур не є ознакою авторитарної трансформації за умови збереження багатопартійного складу та колегіального голосування [5, р. 21–24].

У звітах Freedom House за 2023–2024 роки наголошується, що український парламент продовжував виконувати законодавчу функцію навіть в умовах активних бойових дій, що відрізняє його від парламентів держав із персоналізованими воєнними режимами [16].

У період воєнного стану Верховна Рада зосередилася на ухваленні актів, пов'язаних із: мобілізаційною політикою; оборонним фінансуванням; – санкційним законодавством; регулюванням воєнної економіки.

Висока інтенсивність законодавчої діяльності свідчить про збереження функціональної спроможності парламенту. За даними аналітичних моніторингів законодавчого процесу, кількість ухвалених законів у перші

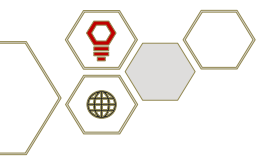
місяці війни залишалася співставною з довоєнними періодами [9]. Однак структурна зміна порядку денного на користь безпекових питань закономірно зменшила простір для програмної міжпартійної конкуренції. У теоретичному вимірі це відповідає феномену «гуртування навколо прапора», коли в умовах екзистенційної загрози знижується інтенсивність політичного протистояння [3, р. 317].

Верховна Рада України продовжує функціонувати як багатопартійний орган, попри заборону окремих проросійських політичних сил. Важливо підкреслити, що йдеться не про загальне згортання політичного плюралізму, а про судове припинення діяльності партій, діяльність яких була пов'язана з підтримкою держави-агресора.

Збереження парламентської опозиції та колегіального голосування дозволяє говорити про збереження мінімального рівня політичної конкуренції, що є критично важливим індикатором демократичної стійкості [6, с. 66–68].

Водночас феномен монобільшості, сформованої ще у 2019 році, створює специфічну конфігурацію взаємодії між парламентом і виконавчою владою. Дослідники зазначали, що моноцентричність парламентської більшості може сприяти концентрації повноважень навіть у звичайних умовах [10, с. 18–20]. У воєнний період цей ефект потенційно посилюється.

Найбільш дискусійним аспектом функціонування Верховної Ради в умовах війни є обмеження відкритості пленарних засідань і зменшення публічного доступу до частини інформації. З одного боку, такі обмеження мають безпекове обґрунтування. З іншого — теорія демократичного врядування наголошує, що прозорість парламентської діяльності є важливою складовою легітимності [11]. Дані міжнародних індексів врядування (Worldwide Governance Indicators) свідчать, що навіть у 2022–2023 роках Україна не продемонструвала різкого регресу за показниками підзвітності, що опосередковано вказує на збереження базових механізмів парламентського

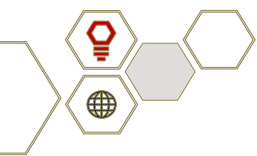
контролю [11]. Проте довгостроковим викликом залишається запобігання інституційній інерції обмежених процедур після завершення воєнного стану.

Кількісний аналіз законодавчої діяльності засвідчує збереження функціональної спроможності парламенту в умовах воєнного стану. У 2022 році Верховна Рада України ухвалила 351 закон, що стало одним із найвищих показників за попередні роки та відображало необхідність оперативного нормативного реагування на виклики повномасштабної війни. У 2023 році було прийнято понад 200 законів, значна частина яких стосувалася питань безпеки і оборони, бюджетної політики, соціального захисту та виконання зобов'язань у межах євроінтеграційного курсу. У 2024 році інтенсивність законодавчого процесу зберігалася на стабільному рівні, що свідчить про безперервність пленарної роботи та дотримання процедурних стандартів. Загалом упродовж 2022–2024 років парламент ухвалив понад 700 законів, що дає підстави констатувати відсутність інституційного паралічу та підтверджує здатність законодавчого органу забезпечувати нормативне регулювання в умовах кризового навантаження без порушення базових принципів демократичного врядування.

Узагальнюючи, можна констатувати, що Верховна Рада України в умовах воєнного стану продемонструвала: безперервність діяльності; адаптацію процедур без зміни конституційної моделі; збереження багатопартійності; підтримання законодавчої продуктивності. Разом із тим наявні ризики концентрації повноважень і зниження публічності потребують подальшого моніторингу в повоєнний період.

Таким чином, парламентська гілка влади в Україні не була інституційно послаблена в умовах війни, що дозволяє розглядати її як елемент адаптивної інституційної стійкості, а не формально збережений, але фактично нейтралізований орган.

Кабінет Міністрів України в умовах воєнного стану: управлінська стійкість і координація міжнародної підтримки. У теорії державної

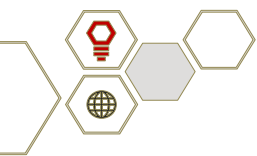

спроможності саме виконавча влада вважається ключовим суб'єктом забезпечення функціональної цілісності держави під час криз [12, р. 54–57]. У воєнний період уряд концентрує значну частину оперативних повноважень, що об'єктивно змінює конфігурацію взаємодії гілок влади. Водночас збереження колегіальності та процедурної підзвітності виконавчої влади є принциповим індикатором інституційної стійкості.

Після запровадження воєнного стану Кабінет Міністрів України зосередив діяльність на забезпеченні макроекономічної стабільності, безперервності бюджетних виплат та функціонуванні критичної інфраструктури. Незважаючи на втрату частини територій і суттєві руйнування, держава продовжила здійснювати соціальні виплати, пенсійне забезпечення та фінансування сектору безпеки.

За даними Світового банку та МВФ, у 2022–2024 роках Україна зберегла спроможність адмініструвати бюджетні ресурси та забезпечувати прозоре використання міжнародної допомоги [11; 13]. У межах індексу урядової ефективності (Government Effectiveness, WGI) не зафіксовано різкого падіння показників, що свідчить про збереження управлінської спроможності навіть у перший рік повномасштабної війни [11]. Це дозволяє говорити про адаптивний характер виконавчої влади, а не про її кризову дезорганізацію.

Одним із ключових механізмів збереження функціональності уряду стала цифровізація управлінських процесів. Розвиток електронних сервісів, зокрема через платформу «Дія», дозволив забезпечити доступ до адміністративних послуг навіть в умовах переміщення населення та руйнування інфраструктури. У міжнародних звітах щодо електронного врядування (E-Participation Index, Open Data Maturity Report) Україна продовжує демонструвати позитивну динаміку або збереження довоєнних позицій [14]. З точки зору теорії institutional resilience, цифрова інфраструктура виступає інструментом зниження інституційних втрат у кризових умовах [1, р. 352]. Таким чином,

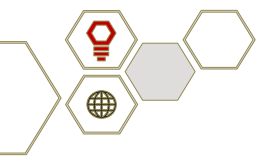
технологічна модернізація стала не лише елементом реформ, а й чинником стійкості державного управління.

В умовах війни Кабінет Міністрів України відіграє центральну роль у координації міжнародної фінансової та гуманітарної допомоги. Взаємодія з Європейським Союзом, країнами G7, МВФ, Світовим банком та іншими міжнародними інституціями має системний характер і пов'язана не лише з ресурсною підтримкою, а й із виконанням зобов'язань у межах євроінтеграційного процесу.

У Звіті Європейської комісії щодо прогресу України (Ukraine Progress Report) наголошується, що навіть у період активних бойових дій уряд продовжував реалізацію структурних реформ, зокрема у сфері публічного управління та антикорупційної політики [15]. З точки зору теорії демократичної консолідації, зовнішня підтримка та інтеграція до наднаціональних структур можуть виступати стабілізуючим фактором, який знижує ризик авторитарного дрейфу [5, р. 39–41].

Попри збереження формальної колегіальності, воєнний стан об'єктивно посилив роль Президента України та Ради національної безпеки і оборони. Частина стратегічних рішень у сфері безпеки ухвалюється в межах вузького кола суб'єктів, що відповідає логіці кризового управління.

У межах теорії надзвичайних повноважень подібна концентрація розглядається як допустима за умови її тимчасовості та нормативної визначеності [8, р. 219–222]. Критично важливим є збереження парламентського контролю та судової можливості перегляду рішень виконавчої влади. Аналітичні звіти SIGMA за 2023 рік фіксують, що уряд України зберіг базові стандарти підзвітності та координації політик, хоча ефективність формування політик залишалася неоднорідною [8]. Це свідчить про наявність управлінської стійкості поряд із структурними обмеженнями. Узагальнюючи, можна виділити такі характеристики інституційної стійкості уряду в умовах війни: безперервність виконання основних державних

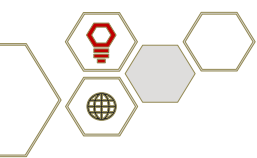
функцій; збереження бюджетної та адміністративної спроможності; активну міжнародну координацію; технологічну модернізацію управління; формальне збереження колегіальності. Водночас підвищена роль безпекових органів і концентрація стратегічних повноважень створюють потенційні ризики для повоєнного відновлення повноцінного балансу влад.

Таким чином, Кабінет Міністрів України демонструє приклад управлінської резильєнтності, яка поєднує кризову централізацію з інституційною спадкоємністю демократичної моделі.

Судова влада України в умовах воєнного стану: незалежність під тиском і механізми інституційного самозбереження. У системі розподілу влад саме судова гілка виступає ключовим гарантом верховенства права та процедурної легітимності державних рішень. В умовах надзвичайного стану значення судової влади зростає, оскільки вона виконує функцію інституційного стримувача потенційної концентрації повноважень [3, р. 11–14].

Разом із тим війна створює для судової системи особливо складні виклики: втрату контролю над частиною територій, фізичну небезпеку для суддів і працівників апаратів судів, кадровий дефіцит та логістичні труднощі. Саме тому оцінка інституційної стійкості судової влади має здійснюватися з урахуванням її обмеженої структурної гнучкості. На відміну від парламенту чи уряду, судова система функціонує в межах жорстко формалізованих процедур. Зміна процесуальних норм потребує нормативного закріплення та не може здійснюватися виключно адміністративним шляхом. Це зумовлює відносну інституційну інерційність судової влади.

У теоретичному вимірі така формалізація є одночасно і вразливістю, і запобіжником. З одного боку, обмежена гнучкість ускладнює швидку адаптацію. З іншого — високий рівень нормативної визначеності стримує можливість довільного втручання виконавчої влади у здійснення правосуддя [4, р. 24–27]. Європейська комісія з питань ефективності правосуддя (CEPEJ)

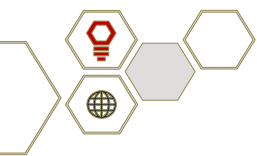

наголошує, що навіть у кризових умовах пріоритетом залишається забезпечення доступу до правосуддя та збереження процесуальних гарантій [4].

Одним із ключових інструментів збереження безперервності правосуддя стала можливість оперативної зміни територіальної підсудності справ у разі окупації або активних бойових дій. Рішення про перенесення розгляду справ до безпечніших регіонів дозволило уникнути повного паралічу судової системи. У наукових дослідженнях українських правників підкреслюється, що саме механізм динамічної підсудності став одним із визначальних чинників інституційної стійкості судової влади [8, с. 47–50]. Така адаптація відповідає критерію функціональної безперервності, визначеному в теорії *institutional resilience* [1, р. 349]. Водночас переміщення судів та зміна юрисдикції створюють додаткове навантаження на суддівський корпус і можуть впливати на строки розгляду справ, що потребує врахування в оцінці довгострокових наслідків.

Іншим важливим чинником стійкості стала цифровізація судочинства. Розширення функціоналу підсистеми «Електронний суд» та можливість дистанційної участі сторін у судових засіданнях дозволили мінімізувати ризики повного припинення розгляду справ. У звітах СЕРЕJ та Європейської комісії підкреслюється, що використання електронних інструментів у кризових умовах є ключовим елементом забезпечення доступу до правосуддя [4; 15]. Український досвід підтверджує, що цифровізація може виступати компенсаторним механізмом в умовах фізичних обмежень. Разом із тим розширення дистанційних процедур потребує балансування з принципами безпосередності та змагальності судового процесу.

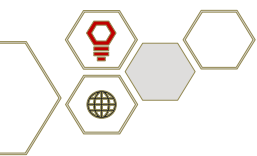
Кількісні показники функціонування судової системи у період воєнного стану засвідчують збереження її операційної спроможності. За даними Державної судової адміністрації України, у 2023 році судами всіх юрисдикцій було розглянуто понад 3,15 млн справ, що істотно перевищує показники 2022

року та відображає поступове відновлення процесуальної активності після початкового шоку повномасштабного вторгнення. У 2024 році загальна кількість зареєстрованих та розглянутих проваджень перевищила 3,1 млн, зокрема понад 1 млн цивільних, близько 895 тис. адміністративних та понад 528 тис. кримінальних справ. Така динаміка свідчить про збереження здатності судової влади забезпечувати безперервність здійснення правосуддя навіть за умов підвищеного навантаження, територіальних втрат та інституційної адаптації до режиму воєнного стану.

Дефіцит суддівських кадрів, що існував ще до повномасштабного вторгнення, посилюється в умовах війни через мобілізаційні процеси та вимушену міграцію. Це стало одним із найсерйозніших структурних викликів для судової системи. Водночас відновлення діяльності Вищої ради правосуддя та Вищої кваліфікаційної комісії суддів України у 2022–2023 роках розглядається міжнародними партнерами як позитивний сигнал інституційної стабільності [15]. Європейська комісія у своїх звітах зазначає, що продовження судової реформи навіть під час війни свідчить про стратегічну орієнтацію на збереження верховенства права. У теоретичному вимірі це відповідає критерію відновлюваності інституції — здатності відтворювати кадровий та нормативний потенціал у кризових умовах.

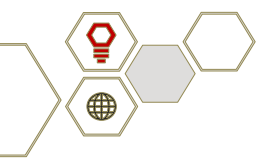
Особливу увагу в аналізі судової стійкості слід приділити ризику нормалізації надзвичайних процедур. Теорія emergency governance застерігає, що розширення повноважень органів безпеки або обмеження доступу до судового контролю можуть поступово трансформуватися в сталі практики [8, р. 223–226]. На сьогодні не зафіксовано системного згортання судового контролю чи демонтажу процесуальних гарантій. Міжнародні індекси верховенства права (WJP Rule of Law Index) не демонструють різкого регресу України в період 2022–2023 років. Водночас довготривалий воєнний стан створює об'єктивні ризики інституційної інерції обмежувальних механізмів.

Аналіз дозволяє зробити висновок, що судова система України в умовах війни зберегла: безперервність здійснення правосуддя; нормативну автономію; процесуальні гарантії доступу до суду; інституційний потенціал відновлення. Попри структурні труднощі та кадровий дефіцит, судова влада не була інституційно послаблена і не втратила ролі інституційного арбітра. Це дозволяє розглядати її як один із ключових елементів інституційної стійкості української держави в умовах воєнного стану.

Отже, аналіз функціонування парламенту, уряду та судової влади в умовах воєнного стану засвідчив наявність адаптивної інституційної стійкості. Водночас жодна кризова мобілізація не є нейтральною щодо структури влади. Теорія надзвичайних повноважень підкреслює, що навіть формально тимчасові механізми можуть мати довготривалі наслідки для балансу влад [8, р. 223–226].

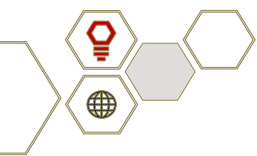
Саме тому оцінка інституційної стійкості має включати аналіз зон потенційного інституційного напруження. Воєнний стан закономірно посилив роль Президента України та Ради національної безпеки і оборони як центрів координації безпекових рішень. У межах теорії делегативної демократії концентрація повноважень у виконавчому центрі може створювати передумови для зменшення горизонтальної підзвітності [14, р. 60–63]. Водночас на відміну від моделей персоналізованої воєнної автократії, в Україні не відбулося формального обмеження повноважень парламенту або скасування судового контролю. Міжнародні моніторингові звіти не фіксують переходу України до категорії неконкурентних режимів у період 2022–2024 років [3; 16]. Отже, йдеться не про інституційний демонтаж, а про тимчасове зміщення центру прийняття рішень у межах конституційної моделі. Інституційна стійкість не може оцінюватися виключно через формальні критерії. Рівень суспільної довіри до органів влади є важливим показником легітимності.

Соціологічні дані 2023–2024 років свідчать про збереження високого рівня довіри до Збройних Сил України та Президента, але водночас фіксують зниження довіри до парламенту, уряду та судової системи порівняно з початком повномасштабної війни. Така динаміка відповідає закономірностям кризової мобілізації, однак у довгостроковій перспективі може впливати на стабільність демократичних інститутів. У межах концепції *resilient democracy* легітимність розглядається як один із фундаментальних ресурсів стійкості [6, с. 69–72]. Втрата суспільної довіри навіть за збереження формальних процедур може призвести до структурного ослаблення інститутів. Однією з ключових проблем теорії *emergency governance* є питання повернення до звичайного правового режиму після завершення кризи [8, р. 225]. Тимчасові обмеження можуть набувати інституційної інерції, якщо відсутні чіткі механізми їх скасування. У випадку України тривалість воєнного стану об'єктивно підвищує ризик закріплення спрощених процедур у практиці державного управління. Зокрема, це стосується: обмеження парламентської публічності; розширених повноважень безпекових структур; централізації прийняття стратегічних рішень.

Водночас євроінтеграційний процес виступає стримуючим чинником. Звіти Європейської комісії та програми SIGMA акцентують на необхідності збереження стандартів верховенства права та підзвітності навіть у воєнний період [15; 8]. Інституційна взаємодія з ЄС формує зовнішній нормативний каркас, що обмежує потенційний дрейф до авторитарних практик.

Окремим викликом залишається темп структурних реформ у сфері судочинства, антикорупційної політики та державного управління. За даними моніторингів міжнародних організацій, Україна демонструє прогрес у низці напрямів, проте кадрові та процедурні проблеми зберігаються [15; 8]. У теорії державної спроможності наголошується, що стійкість інститутів залежить не лише від здатності витримати кризу, а й від потенціалу їх модернізації [11, р.

59–62]. Якщо воєнний період призводить до заморожування реформ, це може створити відкладений ефект інституційної слабкості.

Повоєнна траєкторія розвитку української політичної системи залежатиме від трьох ключових факторів: відновлення повноцінної парламентської публічності та контрольних механізмів; завершення судової реформи й подолання кадрового дефіциту; інституційне обмеження надзвичайних повноважень після завершення воєнного стану. У межах теорії демократичної консолідації здатність системи повернутися до стандартного режиму функціонування є визначальним маркером зрілості режиму [5, р. 42–45]. Український досвід свідчить, що навіть за умов повномасштабної війни базові інститути не були демонтовані. Водночас їхня довгострокова стійкість залежатиме від швидкості та послідовності посткризової інституційної реконфігурації.

Комплексний аналіз функціонування парламенту, уряду та судової влади України в умовах воєнного стану дозволяє зробити наступні узагальнення.

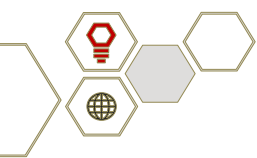
По-перше, ключові гілки влади зберегли безперервність діяльності та процедурну легітимність, що відповідає базовим критеріям інституційної стійкості [1].

По-друге, адаптація процедур не супроводжувалася зміною конституційної моделі розподілу влад, що відрізняє український випадок від моделей воєнної автократії.

По-третє, цифровізація державного управління та правосуддя виступила компенсаторним механізмом збереження функціональності інститутів [11; 14].

По-четверте, попри наявність ризиків концентрації повноважень і зниження рівня довіри до окремих органів влади, міжнародні індекси не фіксують системного демонтажу демократичних механізмів у 2022–2024 роках [3; 16].

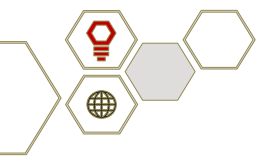
Таким чином, українська політична система демонструє модель адаптивного функціонування демократичних інститутів в умовах воєнного

стану, у межах якої централізація управління має функціональний, а не структурно-трансформаційний характер. Подальша траєкторія розвитку залежатиме від здатності інститутів повернутися до стандартного режиму конституційного балансу після завершення воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Fukuyama F. What is governance? // Governance. 2013. Vol. 26, No. 3. P. 347–368. DOI: 10.1111/gove.12035.
2. Linz J. J., Stepan A. Problems of democratic transition and consolidation: Southern Europe, South America, and post-communist Europe. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1996. 479 p.
3. V-Dem Institute. Democracy Report 2023: Defiance in the Face of Autocratization. Gothenburg: University of Gothenburg, 2023. URL: <https://www.v-dem.net> (дата звернення: 24.11.2025).
4. Council of Europe. European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ). Evaluation of the judicial systems 2024 (data 2022): Ukraine. Strasbourg, 2024. URL: <https://rm.coe.int/ukraine-2024-2022-/1680b1f6f4> (дата звернення: 24.11.2025).
5. Ferejohn J., Pasquino P. The law of the exception: a typology of emergency powers // International Journal of Constitutional Law. 2004. Vol. 2, No. 2. P. 210–239. DOI: 10.1093/icon/2.2.210.
6. Dyzenhaus D. The constitution of law: legality in a time of emergency. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. 276 p.
7. Зеленько Г. І. Інституційна спроможність України в умовах війни // Вісник НАН України. 2024. № 9. С. 49-60.
8. OECD/SIGMA. Public Administration in Ukraine 2023. Paris: OECD Publishing, 2024. URL: <https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2024/02/public->

administration-in-ukraine_27a46a58/078d08d4-en.pdf (дата звернення: 24.11.2025).

9. Реанімаційний Пакет Реформ. У 2022 році Верховна Рада ухвалила рекордну кількість законів. 13.01.2023. URL: <https://rpr.org.ua/news/u-2022-rotsi-verkhovna-rada-ukhvalyla-rekordnu-kilkist-zakoniv/> (дата звернення: 24.11.2025).

10. Зеленько Г. І. Політична система України: конституційна модель та політичні практики. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2023. 304 с.

11. World Bank. Worldwide Governance Indicators 2022–2023: Ukraine. Washington, 2023. URL: <https://info.worldbank.org/governance/wgi> (дата звернення: 24.11.2025).

12. Fukuyama F. State-Building: Governance and World Order in the 21st Century. Ithaca: Cornell University Press, 2004. 144 p.

13. International Monetary Fund. Ukraine: Fifth Review Under the Extended Arrangement Under the Extended Fund Facility and Request for Modification of Performance Criteria (IMF Country Report). 18.10.2024. URL: <https://www.imf.org//media/files/publications/cr/2024/english/lukrea2024003-print-pdf.pdf> (дата звернення: 24.11.2025).

14. data.europa.eu. Open Data Maturity 2023: Country factsheet Ukraine. 2023. URL: https://data.europa.eu/sites/default/files/country-factsheet_ukraine_2023.pdf (дата звернення: 24.11.2025).

15. European Commission. Commission Staff Working Document. Ukraine 2024 Report. SWD(2024) 699 final. Brussels, 30.10.2024. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/1924a044-b30f-48a2-99c1-50edeac14da1_en (дата звернення: 24.11.2025).

16. Freedom House. Nations in Transit 2024: The Antidemocratic Turn. Washington, DC, 2024. URL: <https://freedomhouse.org> (дата звернення: 24.11.2025).